

יצר ויצירה

פרק ב

יצר ויצירה

פרק ב: יצר ויצירה

ההתמודדות עם היצרים מלווה את האדם כמעט כל ימי חייו: לפני הקמת בית ומשפחה ובאופן שונה גם אחרי הנישואין. התמודדות מאתגרת זו כרוכה פעמים רבות בנפילות ובעליות, והיא מותירה לא אחת את האדם תמה: מה מטרת היצרים הללו ומדוע המאבק המתמיד? ממה יש להישמר וכיצד יש לנהוג כדי להצליח לעמוד בהתמודדות? לשם מה יש כל כך הרבה איסורים, הגבלות וציוויים הקשורים במימוש היצרים? ואולי אף לשם מה חשובה כל כך ההתמודדות וההתגברות, שאיננה פשוטה ודורשת תעצומות נפש רבים?

בפרק זה נעסוק בשלושה נושאים:

- "וַיֵּצֵר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם" - על מהותו של האדם ועל הכוחות המתגושים בתוכו.
- יצרים ויצירתיות - על אופיו ומשמעותו של יצר העריות שנטע הקב"ה באדם.
- "וּבְחַרְתָּ בְּחַיִּים" - על סוגיות הלכתיות שההוראה וההדרכה בהן עוזרות לאדם לבחור בחיים ולנתב את יצריו ליצירה ולקדושה.

א. "וַיֵּצֵר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם"

בפסוקי התורה שבהם מסופר על בריאת האדם מתואר תהליך היצירה המורכב שבו ברא הקב"ה את האדם. התיאור המפורט מסייע להבהיר את הכוחות הקיימים בתוך כל אחד מבני האדם.

בראשית ב, ז

(ז) וַיֵּצֵר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה.

"וייצר" – שתי יצירות: יצירה מן התחתונים ויצירה מן העליונים. רבי יהושע בר נחמיה בשם רבי חנינא בר יצחק, ורבנן בשם רבי אליעזר: ברא בו ד' בריות מלמעלן וד' מלמטן. מלמטה: אוכל ושותה כבהמה, פרה ורבה כבהמה, מטיל גללים כבהמה, ומת כבהמה. מלמעלה: עומד כמלאכי השרת, מדבר, ומבין, ורואה כמלאכי השרת. ובהמה אינה רואה? אתמהא! אלא זה מצדד (=האדם מסתכל ישר ורואה גם מה שבצדדים. בהמה צריכה להטות ראשה). רבי תפדויי אמר בשם רבי אחא: העליונים נבראו בצלם ובדמות ואינן פרין ורבין, והתחתונים פרין ורבין ולא נבראו בצלם ודמות. אמר הקדוש ברוך הוא: הרי אני בורא אותם בצלם ובדמות מן העליונים, פרה ורבה מן התחתונים.

הרב משה חיים לוצאטו, דרך ה', פרק ג סעיף ב

גזרה החכמה העליונה שיהיה האדם מורכב משני הפכים, דהיינו מנשמה שכלית וזכה, וגוף ארציי ועכור, שכל אחד מהם יטה בטבע לצדו. דהיינו: הגוף לחומריות והנשמה לשכליות, ותמצא ביניהם מלחמה. באופן שאם תגבר הנשמה, תתעלה היא ותעלה הגוף עמה, ויהיה אותו האדם המשתלם בשלמות המעוּת. ואם יניח האדם שינצח בו החומר, הנה ישפל הגוף ותשפל נשמתו עמו, ויהיה אותו האדם בלתי הגון לשלמות, ונדחה ממנו חס ושלוּם. ולאדם הזה יכולת להשפיל חומריו לפני שכלו ונשמתו, ולקנות שלמותו.

האדם אינו יצירה חומרית-גופנית בלבד, אלא גנוזים בו כוחות רוחניים ויש בו נשמה אלוקית. משמעות הדבר היא שהאדם טוב מטבעו ושפנימיותו לעולם נותרת זכה וטהורה.

מתוך תפילת הבוקר

אלוקי, נשמה שנתת בי טהורה היא. אתה בראתה. אתה יצרתה. אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי. ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא. כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי, רבון כל המעשים, אדון כל הנשמות. ברוך אתה ה', המחזיר נשמות לפגרים מתים.

הרב שלמה אבינר התייחס למורכבות שבאדם ולכוחות המתנגשים בנפש האדם ובגופו. הוא גם הסביר כיצד אדם יכול לצאת מחוזק ושלם יותר מהתמודדות עם היצר.

הרב משה חיים לוצאטו, הרמח"ל (המאה ה"ח), נולד באיטליה, ועלה לארץ ישראל. עסק רבות בלימוד הקבלה, וכתב ספרים רבים. המפורסמים ביותר הם "דרך ה'", וספר המוסר "מסילת ישרים", המדריך את האדם בעבודת ה' בהדרגה תוך תיקון המידות. בארץ ישראל הוא התיישב בעכו, ושם ייסד בית כנסת הנושא את שמו: "בית כנסת הרמח"ל".

הרב שלמה אבינר,
 רב הישוב בית אל,
 וראש ישיבת 'עטרת
 כהנים' בעיר העתיקה,
 ירושלים. תלמיד הרב
 צבי יהודה קוק, והמוציא
 לאור של כתביו לאחר
 עריכה עם ביאורים.
 חיבר עשרות ספרים
 בהלכה ובאמונה,
 בשאלות הקשורות
 לחינוך, ללימוד תורה,
 לארץ ישראל ולמדינת
 ישראל, ועוד. מספריו:
 טל חרמון, עם כלביא,
 שו"ת שאילת שלמה,
 באהבה ובאמונה, בת
 מלך, ועוד.

רבי יצחק עראמה בעל ספר עקידת יצחק מדגיש: "פִּי אָדָם אֵין צְדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יַחֲטָא" (קהלת ז, כ). מטבע ברייתו הוא עלול לחטוא, בהיותו בעל גוף ויצר גופני הדוחף לחטא. צדיק גמור ללא חטא בכלל, הוא מלאך בלבד. ...יש באדם כוחות מתנגדים, כוח השכל וכוח התאוה, יצר טוב ויצר רע, והוא נמצא במלחמה תמידית, בדו-קרב תמידי, "האדם בטבעו לוחם". אך האדם ניחן בכוח הבחירה, הוא יכול לכבוש את יצרו ולהשליט את שכלו. ...אם האדם נפל בחרב במלחמה הפנימית ונכשל בחטא, יש תשובה. ריבונו של עולם, בחסדו, שיתף את מידת הרחמים, חנן אותנו בסליחה ופתח את שערי התשובה. ...בעל התשובה הוא מעל צדיק גמור, הכובש הוא מעל הישר מטבעו... הכובש צריך להאמין בעצמו, לדעת שאף שיצר לב האדם הוא רע מנעוריו, זה בגלל סיבוכי המציאות. אבל בתוכיותו הפנימית, הוא טוב וישר כאשר עשה אותו האלוקים. "אל תהי רשע בפני עצמך" (אבות ב, ג).

ב. יצרים ויצירתיות

היה ניתן לחשוב כי כוחות היצר הם שליליים בלבד, מכיוון שהם מסיטים את האדם מעיסוק ברוחניות לעיסוק בגשמיות. בני אדם מתאווים לאכילה, הם רודפים אחרי הממון ונמשכים אחר יצר העריות. עיון מעמיק בדברי חז"ל ילמד אותנו גישה שונה.

בראשית רבה (וילנא) פרשה ט, ז; קהלת רבה, ג, ג

רבי נחמן בר שמואל בר נחמן בשם רב שמואל בר נחמן אמר: "וַיִּרְא אֱלֹקִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד" (בראשית א, לא). "הנה טוב" - זה יצר טוב. "מאד" - זה יצר רע. וכי יצר הרע טוב מאד? אתמהא! אלא שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית, ולא נשא אשה, ולא הוליד, ולא נשא ונתן.

בגמרא מובאת אגדה המספרת שבתחילת בית שני הייתה עת רצון מלפני ה' ובוטל הכוח של יצר העבודה הזרה. בעקבות ביטול יצר העבודה זרה, הועלתה הצעה לבטל גם את יצר העריות.

תלמוד בבלי מסכת יומא דף סט עמוד ב

אמרו הואיל ועת רצון הוא נבעי רחמי איצרא דעבירה. בעו רחמי ואמסר בידיהו. אמר להו: חזו דאי קטליתו ליה להווא, כליא עלמא. חבשוהו תלתא יומי, ובעו ביעתא בת יומא בכל ארץ ישראל, ולא אשתכח.

[תרגום: אמרו הואיל ועת רצון היא, נבקש רחמים גם על יצר העבירה שיסתלק. ביקשו רחמים ונתן הקב"ה בידם גם את יצר העבירה. אמר להם הקב"ה: קאו שאם תבטלו את היצר הזה, יחרב העולם! עָצְרוּ את יצר העבירה לשלושה ימים וביקשו ביצה בת יומה בכל ארץ ישראל ולא מצאו]

"יצרא דעבירה" – יצר העבירה בה"א הידיעה, הוא יצר התאוה בין המינים. יצר זה איננו כשאר היצרים. בזכותו נוצרים חיים חדשים, ולכן הוא החזק ביצרים. ללא יצר זה העולם עומד מלכת ואף התרנגולת לא תטיל ביצים.

מימוש נכון של כל יצר עשוי להביא לבניין, שימוש מוטעה ביצר עלול להמיט חורבן. כך גם באשר ליצר התאוה בין המינים: מימוש נכון עשוי להוליד חיים חדשים בעולם, ואילו שימוש לא נכון עלול לחולל נזקים וקלקולים גדולים.

המילה "יצר" מכילה קשת רחבה של דחפים ועוצמות אצל בני האדם: דחף לכבוד ולשלטון, להתקדמות ולצמיחה, להתמלאות פיזית וחומרית וגם למילוי תאוה מינית. חז"ל הדריכו את האדם שהוא צריך לעבוד את הקב"ה ב"שני יצרים".

משנה מסכת ברכות פרק ט משנה ה

"**וְאֵהֲבֵתְ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל בְּפִשֶׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ**" (דברים ו, ה). "בכל לבבך" – בשני יצריך, ביצר טוב וביצר רע.

הרב ישראל ליפשיץ, תפארת ישראל על המשנה, ברכות פרק ט משנה ה

עבודה לה' בשני היצרים הוא יכול להיות באופן זה שישתמש אדרבה באש דיצר הרע כמו החמדה והתאוה והכעס והגאווה והקנאה, להתלהב עצמו לפעולת המצווה ולעשיית מעשים טובים, נמצא משתמש ביצר הרע למצוות עשה...

ובזה מובן גם כן המאמר התמוה: "יהודה בן תימא אומר הווי עז כנמר" (אבות ה, כ). דקשה (שקשה): וכי יעלה על הדעת שנאמר לאדם שנרצה לזרז

הרב ישראל ליפשיץ,
ה"תפארת ישראל"
(המאות ה"ח-ה"ט), חי
ופעל באשכנז, גרמניה.
חיבר פירוש מקיף
למשנה הנקרא "תפארת
ישראל". חלק הפשט
נקרא "יבין", וחלק העיון
נקרא "בועז". הוסיף
הקדמות וסיכומים לכמה
סדרים ומסכתות.

אותו לשלמות שיהיה כחיות רעות טורפי טרף? והלא היה טוב ונאות יותר לומר הִיָּה כאחד מהגדולים והטובים בארץ שהיו לפניך כאברהם יצחק ויעקב משה ואהרון וכדומה!

אבל הכוונה היא לגלות לנו החכמה הנפלאה איך נוכל להפוך את התאוות הרבות לסיבות אמצעיות להוציא מעשים טובים מהכוח להפועל.

ג. "וּבַחֲרַת בַּחַיִּים"

מההלכות, האיסורים והציוויים בענייני צניעות יש מי שמתרשם שמטרת התורה לצמצם את כוחות החיים של האדם. אך במובן העמוק מגמת התורה היא הפוכה לגמרי: מגמתם של האיסורים וההגבלות היא לכוון את האדם שיתמקד בדרך שתעצים את כוחותיו, גם אם במבט ראשון ולטווח קצר זה נראה אחרת.

ג.1 מבט נקי

וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם

הקב"ה ברא לנו עיניים בהן אנו מסתכלים ומפנימים את שקורה סביבנו. העיניים נמשכות אחר היפה, ויש אף ברכות שבהן אנו משבחים את ה' על מראות טבע יפים (משנה ברכות ט, ב). ליופי יש תפקיד בעולם, אלא שצריך לדעת איך להתמודד ולא ליפול בעקבות מראה העיניים ובמיוחד בגיל צעיר, בגיל הנערות.

הַרְאִיָּה קוֹק, עֵין אִיָּה, בְּרֻכּוֹת פֶּרֶק וְאוֹת מַה

הדרך הרגיל הוא, שאע"פ שכל רגשי היופי הם טובים ומרהיבים את הנפש... כי לא לחנם נברא הרגש הגדול הזה באדם. ולא עוד אלא, שרגשי היופי הם מפתחים כוחות השכל ומגדילים גם כן את כוחות הנפש הטובים... והנה למרות כל השבח שיש ביסוד היופי בכל זאת על פי הרוב יאלץ ההכרח לדחותו, בפרט בימי הבחורות, מפני ההפסד המוסרי שעלול לבוא לרגליו.

הרב אברהם יצחק הכהן קוק, הראי"ה (נפטר בשנת תרצ"ה), נולד בליטא ועלה לירושלים. מייסד הרבנות הראשית לישראל והרב הראשי הראשון, מייסד ישיבת "מרכז הרב" בירושלים, המשמשת מרכז גדול ללימוד תורה. גדול תלמידי החכמים ורבני ארץ ישראל בדורות האחרונים, גאון שעסק בכל מקצועות התורה. כתב ספרי שו"ת והלכה, ספרי אמונה ומחשבה ועוד. כתביו יסוד במשנת הצינונות הדתית.

היופי מרומם את רוחו של כל אדם - איש ואישה. אך עם זאת טמונות סכנות רבות כשמדובר על מראה שמושך ומפתה את הלב למקומות אסורים וגורם להתנהגות לא נכונה, ובעיקר במה שקשור לאורחות חיים של צניעות. יש מצבים בחיים שסכנה זו גדולה יותר והיא בגיל הנערות. ההזדרכה המעשית היא לדחות את המשיכה או כל מעשה ממשי אחר הבא בעקבות היופי, עד אשר ייבנה טוב יותר בניין האישיות הדתית והמוסרית של הנער והנערה.

במדבר טו, לט

וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:

רש"י במדבר פרק טו פסוק לט

הלב והעיניים הם מרגלים לגוף, ומסרסרים לו את העבירות. העין רואה, והלב חומד, והגוף עושה את העבירות.

העבירות מתחילות בראייה בעיניים, למרות שלא נעשה כל מעשה ממשי. הלב חומד וחושק במראה, ולבסוף אפשר גם להגיע למעשה עבירה.

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) קהלת פרק א

"פְּלִגֵּי מַיִם יִרְדּוּ עֵינַי עַל לֹא נְשָׁמְרוּ תוֹרַתְךָ" (תהלים קיט, קלו). ההדיוטים רואים דבר אסור ודבר ערוה, ואומרים: מה בכך?

רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ז

המסתכל בעריות מעלה על דעתו שאין בכך כלום. שהוא אומר: וכי בעלתי או קרבתי אצלה? והוא אינו יודע שראיית העיניים עוון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם".

האיסור הוא להתבונן במקומות שצריכים להיות מכוסים. אך גם במקומות שאינם צריכים להיות מכוסים אסור להתבונן באופן כזה שההתבוננות גורמת הנאה או התעוררות מינית. בוודאי שאין להסתכל בפעולות או בתנועות גוף שגורמות הנאה או התעוררות מינית. איסורים אלו כתובים בלשון זכר, אך הם מופנים גם לנשים (רמב"ם הל' איסורי ביאה כא, ג; שולחן ערוך אבן העזר סימן כא, ג).

פסיקתא זוטרתא,
המכונה גם לקח טוב,
מדרש על התורה שחיבר
רבי טוביה בן אליעזר
(המאה ה"א).

כאשר האדם מתבונן במקומות לא צנועים, רגשות ויצרים מתעוררים בו. הראייה לא משפיעה רק על עיניו אלא גם על שאר איברי גופו. הלב מתרגש, הגוף מתפעל, סף הגירוי עולה והתאוה מחפשת לה מפלט. כאשר הרגשת התאוה לא מגיעה לידי פורקן, האדם נעשה מתוסכל. לפעמים אדם לא משלים עם תסכולו ולכן הוא מחפש נתיבים שיוכל לממש בהם את תאוותו.

הזמינות הגבוהה והקלה להסתכל במראות אסורים באמצעות מכשירים נייזים, אינטרנט, רשתות חברתיות וערוצי טלוויזיה רבים, וכן פרסומות ענק, התנהגות ולבוש לא צנוע ברשות הרבים, מעצימה את הבעיה ומקשה מאד מאד על ההתמודדות. אכן זה הוא קושי לא מבוטל. אך אף על פי כן, יש להשתדל לעשות מאמץ גדול שלא ליפול ברשת היצרית. להגביר את המודעות האישית לסכנות, לשלוט טוב יותר על אותם יצרים ותנועות נפשיות, לא להיכנס למקומות בהם יהיה קשה מאד לעמוד בניסיון, ואז יהיה גם ערך באותן תוכנות שחוסמות ומסננות תכנים לא ראויים למראה העיניים. הטכנולוגיה והזמינות השתנתה, אך יצרי האדם והמבנה הנפשי של בניו ושל בנות, לא השתנו. יש להיזהר אף מהתמכרות לצפייה בתכנים אסורים ולא ראויים.

ספר החינוך, מצוה כפח - שלא להתעזר באחת מכל העריות

מכל מה שהזהירו זכרונם לברכה אין אדם רשאי לזוז ממוסרם הטוב, ואף על פי שהוא מוצא עצמו חשוך התאוה קצת, לא יאמר כיון שאני מוצא עצמי כן מה איכפת לי אם אסתכל בנשים כי יודע אני בעצמי שלא יתעורר יצרי בכך, שהרבה אמרו כן ונכשלו. ועל זה רמזו זכרונם לברכה באומרם כי היצר בתחילה חלש מאוד והולך ומתחזק על האדם הרבה. ואתה בני הזהר על זה מאוד ואל יבטיחך יצרך, ו[אף] אם אלף עֵרְבִים יתן לך... אין לנו לפרוץ אפילו גדר קטן בענינים אלו כלל, אלא לשמור כל ההרחקים שהודיעונו זכרונם לברכה בפרט, ובמה שלא הזכירו הם, יש על כל אחד ואחד לעשות כפי מה שימצא את גופו מוכן כמו שאמרנו, שאם הוא מוצא עצמו שצריך גדר אף על המותר יגדור עצמו, ...לפי שענין זה קשה מאד ויצר הרע חזק בו, על כן צריך כל אדם להרבות בשמירה.

הרב אלי שיינפלד, ר"מ
בישיבת 'חורב' ירושלים,
ורב קהילה בגבעת זאב.
עוסק רבות בקשור
לחינוך מתבגרים. כתב
מספר ספרים הקשורים
לגיל ההתבגרות: היצר,
הלב והאדם; הבן שלי
מתבגר.

בסוף דבריו הדגיש בעל ספר החינוך שהאיסור להתבונן במראות לא צנועים הוא על נשים וגברים:

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. שגם להן אסור להרהר אחר האנשים זולתי בבעליהן, שעליהם ראוי להן להמשיך כל חשקן וחפצן, וכן יעשו בנות ישראל הכשירות.

המשיכה להתבונן במראות לא צנועים, מרגילה את המתבונן להתייחס לאישה כאובייקט מיני, כחפץ, שאמור לספק צורך ביולוגי-פיזיולוגי לצופה בה, ולא כאל אדם יציר כפיו של הקב"ה, אישיות עם תוכן ומהות. כמו כן בצפייה זו יש בזבוז זמן, אין בה תועלת ממשית, מלבד הפקה של הנאה מדומה. יש בה פגיעה באינטימיות שעלולה להיווצר כשבחור או בחורה בונים לעצמם עולם דמיוני של איך נראית זוגיות מינית, ללא קשר למציאות, מתוך הסתכלות בשחקנים ובסרטים שנערכו באופן מגמתי. ההרגשה שאחרי, תחושת החרטה, הבדידות, והידיעה העמוקה על הנפילה, רק מקשה ומסבכת את עיצוב בניין האישיות של האדם.

המיניות של האדם - האיש והאישה, נועדה ליצור ולהמשיך חיים בעלי ערך ומשמעות, ולא לשם מילוי דחפים וסיפוקים אישיים. יש משהו אגואיסטי בתאוה לצפות בתכנים אסורים:

הרב חיים כהן, "החלבן", טללי חיים - הקיצו ורננו, עמ' רז-רה

שורש התאוה הוא קטנות הדעת, שמבקש לספק את הנאתו ותשוקת עצמו. כי עיקר היצר הוא האגואיזם, ונפילה בתאוות מלבה ומחזקת את שקיעת האדם בעצמו, ומפתחת את התמקדותו במאווי האישיים בלבד. למעשה, התאוה החומרית היא הרובד הכי פרטי ונפרד בכל ההווה, שנהנה לעצמו בלבד.

נמצא שמי ששטוף בתאוות, אינו יכול כלל לפתוח דעתו ולהרחיבה. כי מעשיו ונהירתו אחר התאוה מזינים בכל עת את האגואיזם, וכולאים אותו בצרות המבט וקניית הדעת. לכן התאוה החומרית מולידה גם את גסות המידות, ככעס ויהירות וקנאה וכיוצא בזה.

על כן, חובה גמורה על האדם לשמור עצמו מכל פגמי התאוה, ובייחוד מתאוות העריות, לשמור עיניו וקדושת מחשבתו, ולשמור פיו ולשונו מדבר רע על שום נכרא... בד בבד עם עבודתו בתיקון התאוה והיצרים, יהיה מרומם עצמו בדיבורי גדלות ואורה, המעודדים את הנשמה ומחזקים את תעופתה, ויעלה הדבר גם לחיזוק כח המאבק ביצר התאוה.

הרב חיים כהן, החלבן,
חי בגבעתיים. רב מקובל.
עובד במחלבה בתל
אביב ונקרא כך על שם
מקצועו. הוציא (עם
הרב ראובן ששון, ראש
ישיבת רמת השרון) את
סדרת הספרים "טללי
חיים", המהווים מבואות
ושערים לפנימיות
התורה ולעבודת ה'.

ג.ג איסור קרבה ("איסור נגיעה")

על פי ההלכה, איסור קרבה בין המינים איננו חל רק על קיום חיי אישות בין איש ואישה שאסורים זה לזה, אלא גם על קרבה פיזית ביניהם. בשאלה ההלכתית האם איסור נגיעה של חיבה הוא איסור דאורייתא או איסור דרבנן, נחלקו הראשונים.

רמב"ם, הלכות איסורי ביאה, פרק כא הלכה א

הבא על ערוה מן העריות דרך איברים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקרוב בשר הרי זה לוקה מן התורה, שנאמר "לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מַחְקוֹת הַתּוֹעֵבֹת" (ויקרא יח, ל), ונאמר: "לֹא תִקְרְבוּ לְגִלּוֹת עֶרְוָה" (שם, יח, ו), כלומר לא תקרבו לדברים המביאין לידי גילוי ערוה.

הרמב"ן (השגות לספר המצוות של הרמב"ם, מצוות לא תעשה מצוה שנג), השיג על הרמב"ם ולדבריו האיסור הוא מדרבנן.

משמעות מחלוקת הראשונים איננה מתמצה רק בגדר ההלכתי, אלא מלמדת על מחלוקת עקרונית בסיבת איסור הנגיעה. לפי הרמב"ם, איסור מגע בין המינים הוא איסור מן התורה בפני עצמו, ואילו לפי הרמב"ן, איסור זה משמש סייג המונע מהאדם לחטוא באיסורים חמורים נוספים.

בין אם האיסור הוא מן התורה (רמב"ם) ובין אם האיסור הוא מדברי חכמים (רמב"ן), יש להקפיד עליו בדומה לכל איסור שבתורה ובדברי חכמים. כוחו של יצר העריות הוא עצום, וצריך להעמיד סייגים וגדרות כדי לא להיכשל.

בשולחן ערוך (אבן העזר סימן כ, א) - ספר ההלכה שהתקבל בעם ישראל, נפסק כדעת הרמב"ם.

הראי"ה קוק (שבת הארץ, קונטרס אחרון, פרק ז) הוסיף שכאשר הקירבה היא בקביעות, גם הרמב"ן מודה שהאיסור מהתורה.

בתשובה לשאלתו של זוג, נער ונערה שהיו חברים ושביקשו לברר את מהותו של איסור נגיעה, כתב הרב אלימלך בר שאול:

הרב אלימלך בר שאול, קדושים תהיו עמ' 259-260

שניכם אינכם רואים בנתינת היד רק ענין של נימוסין אלא ענין של חיבה. והרי כאן נעוץ יסוד האיסור של קירבה. לגוף חיים ומסגרת משלו, ולנפש חיים

שולחן ערוך. ספר הפסק המחייב בכל בית ישראל (יחד עם הגהות הרב משה איסרליש, הרמ"א). ספר "שולחן ערוך" נכתב על ידי הרב יוסף קארו, מרן, המחבר (המאות הט"ו-הט"ז). הרב יוסף קארו נולד בספרד ובעקבות גירוש ספרד הגיע לתורכיה, ובהמשך לעיר צפת בארץ ישראל. הוא חיבר את הפירוש "בית יוסף" על ספרי הטורים של הרב יעקב בן רבנו אשר, והספר "שולחן ערוך" הוא קיצור של פירושו זה. "שולחן ערוך" בנוי במתכונת של ארבעת ספרי הטורים.

הרב אלימלך בר שאול (נפטר בשנת תשכ"ה), רבה של העיר רחובות. מכותבי האנציקלופדיה התלמודית, ומחבר ספרי אמונה רבים - "מצוה ולב", "מערכי לב", "מן הבאר" ועוד.

ומסגרת משלה. קרבת נפש פירושה אהבה, ואילו קרבת גוף פירושה תאוה. קרבת גוף ונפש פירושה מזיגה, והיא מותרת וקדושה רק בנישואין.

צעיר המכיר צעירה, טבעי שהיכרותם מעירה רגשות ורצונות גם יחד... כל פעם מתקרבים יותר ויותר... והולכת ומסתלקת גם הבושה מחמת ההרגל המקרב.

וברגע מסוים ובאורח בלתי צפוי כביכול לשניהם, קורה מה שלא יכלו להעלות על הדעת לפני כן. קורה הכל ממש. אין איש רשאי לומר: אני אעצר לפני החיץ הסופי. אין כלל חיץ כזה בשביל כאלה הנמצאים בתוך תחום חיי הגוף. הכל עלול לקרות. ועובדות לאלפים הן המעידות על סכנה ודאית זו...

כבר אמרו חז"ל "אין אפוטרופוס לעריות" (תלמוד בבלי, כתובות יג, ע"ב)... כדי להדליק אש גדולה אין צורך ביותר מגפרור אחד. כדי לכבות אש גדולה יש צורך בהרבה מים, ולא תמיד הם מצויים בו ברגע. וביחוד אצל צעירים כאלה אשר עדיין רחוקים הם מכל זה עד עתה...

דברים נוספים בענין כתב הרב יוסף צבי רימון בהתייחסות למגע בין המינים בצבא, ודבריו נכונים לכל מצב.

הרב יוסף צבי רימון, "נגיעה בין חייל לחיילת", החזית שבעורף, עמ' 401 (צבא כהלכה, עמ' 260)

המגע בין איש לאשה הוא דבר בעל משמעות עליונה וצריך להיזהר ולהשתמש בו רק לחיבור שבין איש לאשתו. שימוש במגע זה עם נשים אחרות - פרט לכך שיש בו קשר לא נכון ולא מתאים (ופעמים רבות כלול בגדרי איסור עריות) הרי שיש בכך הפסד והכהייה של דבר חשוב כל כך, דבר שמוריד את קדושת החיבור שבין איש לאשתו. דבר שמחליש וממעיט את הקדושה המיוחדת שנתן הקדוש ברוך הוא במגע זה כשהוא מנוצל לצורך שאליו הוא נועד, לצורך של "וְדַבַּק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד". דווקא העליונות של המגע היא המביאה לידי כך שהוא צריך להיות שמור היטב למטרות מסוימות (וגם הן בחדרי חדרים), כשם שעל יהלומים שומרים בצורה סגורה ומיוחדת.

כאמור לעיל המגע האסור לפי פסקי הרמב"ם הוא "מגע של חיבה". הגדרה זו הובילה את הפוסקים לדון בשאלות של מגע אקראי שאיננו מגיע מתוך חיבה ואיננו מעורר חיבה, כגון מגע בין אנשים הנוסעים יחד בתחבורה הציבורית

הרב יוסף צבי רימון,
רב שכונת אלון שבות
דרום, רב המרכז להלכה
והוראה וראש הכולל
בישיבת מכון לב.
מתלמידי הרב אהרן
ליכטנשטיין. חיבר ספרי
הלכה רבים בשיטת
הלימוד "מן המקורות
אל ההלכה למעשה" -
הלכות צבא, שמיטה,
שבת, ערב פסח שחל
בשבת, תפילין, פורים,
ספירת העומר ועוד.

(רכבת, אוטובוס וכד'). אם אין כל כוונה של תאוה וחביבה, והמגע הוא בשל הדחוק והצפיפות, אזי אין איסור בדבר. כך נימק וסיכם הרב משה פיינשטיין:

הרב משה פיינשטיין, שו"ת אגרות משה חלק אבן העזר ב סימן יז

הנגיעה בלא מתכוין מחמת שאי אפשר לו לזהר אין זה דרך תאוה וחבה... אבל אם יודע שהוא יבוא לידי הרהור, יש לו למנוע [=להימנע] מללכת אז אם אין נחוץ לו, ואם מוכרח לילך אז גם כן לעבודתו אין לאסור לו אף בכי האי גוונא [=אף במצב כזה], ויתחזק להסיח דעתו מהן ולהרהר בדברי תורה.

ג. 3 איסור ייחוד

ייחוד הוא איסור על איש ואישה שאינם נשואים זה לזה להיות במקום שבו אנשים אחרים אינם באים אליו ואינם יכולים לראותם, כגון בבית נעול או בלילה במקום חשוך. איסור זה חל על כל איש ואישה בין אם הם רווקים, גרושים, אלמנים או נשואים לאחרים.

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כב הלכות יט-כ

אמרו חכמים: "גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן" (חגיגה יא ע"ב), ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהן פרוצים בעריות... לפיכך... ירגיל את עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להינצל מהן. יזהר מן הייחוד שהוא הגורם הגדול.

ספר החינוך מצוה קפח - שלא להתעדן באחת מכל העריות

ועוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה במצוה זו שאסור להתייחד עם כל העריות, רצוני לומר עם כל העריות דבר תורה, בין זקנה בין ילדה. שהייחוד, לגלות ערוה הוא גורם, חוץ מן האם עם בנה והאב עם בתו והבעל עם אשתו נדה שמותרין...

על פי ספר החינוך, ייחוד של איש עם אישה שאסורים זה לזה באיסור עריות הוא איסור תורה ללא קשר לשאלה האם יקרה משהו ביניהם. עצם הייחוד הוא איסור תורה. כך סברו כמה פוסקים. אך הרמב"ם כתב אחרת:

הרב משה פיינשטיין
(נפטר בשנת תשמ"ו),
גדול הפוסקים בארצות
הברית וממנהיגי
היהדות האמריקאית.
אלפי תשובותיו לכל
העולם היהודי במגוון
נושאים התפרסמו
בשו"ת "אגרות משה".
היה ראש ישיבת
"תפארת ירושלים" בניו
יורק. את חידושיו על
הש"ס פירסם בספרים
"דברות משה".

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כב הלכה ב

ואיסור ייחוד העריות מפי הקבלה.

יש מחלוקת בין מפרשי הרמב"ם אם כוונתו שאיסור ייחוד הוא מדרבנן, או מהלכה למשה מסיני.

גם אם מדובר על איסור דרבנן, זהו איסור שצריך לשמור ולהיזהר שלא לעבור עליו כמו כל איסורי חכמים.

בזיקה למציאות החיים בימינו, כתב הרב יוסף צבי רימון סיכום של הלכות ייחוד, ובו הגדרות מתי חל איסור ייחוד ומתי הוא איננו חל:

הרב יוסף צבי רימון, קיצור הלכות ייחוד, "צבא כהלכה", עמ' 236-246

הגדרת ייחוד - באופן כללי, מדובר בהימצאות במקום שבו אין אנשים שרואים אותם או שעשויים להפתיע אותם, ולכן מצב זה מאפשר לבצע עבירה. הימצאות במקום כזה אוסרת אפילו אם ההימצאות קצרה ביותר.

א. ייחוד של איש ואשה מעל גיל שתיים עשרה - אסור מן התורה.

ב. ייחוד של איש וילדה עד גיל שתיים עשרה - אסור מדרבנן.

ג. ייחוד של איש אחד ושתי נשים - אסור מדרבנן.

היתרים בייחוד:

1. פתח פתוח: אם הדלת פתוחה לרשות הרבים אין איסור ייחוד. כאשר מדובר על דלת סגורה אך לא נעולה - אם מדובר בקומה אחרונה וכד', שאין שום סיכוי שייכנס לשם אדם, יש בכך איסור ייחוד. אולם, אם מדובר במציאות שבה אמנם לא סביר שייכנס לשם אדם, אך יש סיכוי מועט שייכנס ואדם היה חושש לעשות מעשה עבירה מבלי לנעול את הדלת - נחלקו הפוסקים האם יש בכך היתר, למעשה ראוי להחמיר בכך ודי להשאיר מעט מן הדלת פתוחה, ההיתר של פתח פתוח קיים גם בחלון, אבל במקרה זה, צריכים להיות במקום שניתן לראותם דרך החלון.

2. בעלה בעיר: נחלקו הפרשנים על הגמרא האם יש היתר ייחוד כשבעלה בעיר, כלומר כאשר בן הזוג של אשה נשואה נמצא באזור. היתר זה מבוסס על ההנחה שהבעל יכול להגיע בכל רגע ואזי האשה תחשוש להגיע למצב עבירה. רוב הפוסקים פסקו להתיר ייחוד במקרה זה.

3. שומר: מותר להתייחד עם אשה כשיש שם ילד או ילדה מעל גיל חמש. היתר זה מבוסס על ההנחה כי הילד לא שומר סוד והאיש והאשה יתביישו ממנו. בלילה, בשעה שרגילים לישון צריך שני שומרים, אך במקרה זה ניתן להקל גם כששניהם ישנים כיוון שתמיד יש חשש שאחד יתעורר לפתע. ניתן להתיר ייחוד עם אשה, כאשר נמצאות שם גם אמו, בתו או אחותו של המתייחד.

4. מכונית: איסור ייחוד קיים גם במכונית, כי יש חשש שמא יעצור...לכן הנסיעה מותרת רק כשניתן לראות מה שקורה במכונית (אור יום או פנסי רחוב) וכאשר מידי כמה דקות עוברת מכונית. אם עוברות מכוניות אך יש חושך, ניתן להקל ע"י הדלקת אור במכונית...בשעת הדחק או במקום של סכנה, ניתן לקחת טרמפיסט גם כאשר לא קיימים התנאים הנ"ל (ומ"מ ראוי להדליק אור במכונית), כיוון שבשעת הנסיעה לא קיים חשש למעשה עבירה, וכאשר יעצרו יש בדרך כלל מכוניות נוספות (או מחסומים צבאיים עם אנשים נוספים), ואם יעצרו באמצע הדרך יחששו שיעצרו לידם מכוניות. ובפרט יש מקום להקל במקרה זה בכביש שאי אפשר לעצור בו (או שמסוכן לעצור בו). ומכל מקום כל זה הוא בשעת הדחק. אך באופן נורמאלי צריך להקפיד על התנאים הנ"ל גם בנסיעה במכונית.

5. בן ובת שהולכים לטיול: אם נמצאים בתוך בית צריכים להקפיד על התנאים הנ"ל. אם נמצאים בחוץ, צריכים להיות במקום שיש בו תאורה ושמדי פעם עוברים שם אנשים. אין זה צריך להיות מקום המוני, אך בהחלט לא מבודד. דווקא במקרים כאלו, צריך להקפיד יותר על דיני ייחוד, ובעיקר בכך ובת שיש להם כבר קשר ארוך או אחר אירוסין. כמובן, שגם לאחר דיני ייחוד צריך להקפיד על דיני צניעות, ודיני ייחוד כשלעצמם אינם ערובה להתנהגות באופן צנוע.

אחד המצבים שבהם אנשים נוטים להקל באיסור ייחוד הוא כשבני זוג נפגשים כדי להכיר, ויותר מכך לאחר שהחליטו לקשור את חייהם זה בזה ("זוג מאורס"). מצב ביניים זה, שבו החתונה כבר נמצאת באופק, הוא אתגר לא קל לזוגות רבים, אבל אין שום הקלה באיסור ייחוד או באיסור נגיעה זה בזה. גם "זוג מאורס" אסורים זה לזה לחלוטין עד חתונתם.

איסור ייחוד חל לא רק בנוגע לבחור ובחורה אלא אף בנוגע לאיש ואישה בוגרים יותר שבטוחים בוודאות שלא ייכשלו בשום איסור. ההימצאות במקום מבודד או בחדר סגור שאין איש יכול להיכנס אליו, יוצרת **קירבה אינטימית** שהיא בעייתית בפני עצמה. הקביעה של חז"ל "אין אפטרופוס לעריות", מלמדת שאין לאדם לבטוח בעצמו במצבים כאלה, והוא לא יכול לדעת בוודאות לאן יגיעו הדברים. התבודדות של איש ואישה שאינם נשואים זה לזה היא מצב שיכול להתדרדר למקרים שאין אחר כך דרך חזרה מהם, החל מהטרדות מיניות, מגע פיזי שלא מתוך רצון ושליטה, ועוד. גם אנשים גדולים "נפלו" בכך, ויש להימנע מלהגיע למצבים בעייתיים.

האתגר שבבניית חיים טהורים, הרצון לשמר את מימושם של הכוחות המיניים באדם לעת מתאימה והקושי שבהתגברות פעם אחר פעם - כל אלה אינם פשוטים כלל ועיקר. ובכל זאת, השמחה שבהצלחה והסיפוק העמוק שמלווה חיים של גבורה, מעניקים כבר בהווה משמעות ותוכן לסייגים ולהתגברות. בע"ה כשתבוא העת להשתמש ביצר בקדושה, כחלק מיחסים מלאים שבין איש ואשתו, משמעות זו רק תלך ותגבר, תלך ותעמיק.

ג.4 שחייה מעורבת וריקודים מעורבים

במסגרת השמירה על צניעות וקדושה, אסורה רחצה מעורבת של בנים ובנות בים או בברכה, או בכל מאגר מים אחר. העובדה שבמקומות אלו הלבוש איננו צנוע, די בה כדי לאסור את הרחצה המשותפת ואת השהות המשותפת ליד מקור המים.

הרב צבי יהודה הכהן קוק, "צניעות", גן נעול, עמ' 16-17

איך יעלה על הדעת להתרחץ עם נשים שאינן לבושות?... אנשים משיבים ומסבירים: "כך התרגלנו". זו תשובה שטחית... אין על רחצה מעורבת שום תירוץ, חוץ מן היצר. אבל האם צריך לפייס את היצר הזה?... כנגד היצר, חונן האדם בדעת.

כיום יש מקומות רבים שבהם יש ברכות שחיה וחופים נפרדים (זמנים שונים, מחיצה בחוף הים ובים), ואפשר למצוא את המקומות והזמנים המתאימים והנוחים להנות מרחצה בצניעות מלאה. במקום בו אין הפרדה, והבנים והבנות מתרחצים במקומות מרוחקים אלו מאלו, ולא ניתן לראות אלו את אלו - אין בכך איסור.

כך גם באשר לריקודים מעורבים. ריקוד כביטוי לשמחה הוא דבר מבורך וטוב, אך ריקודים מעורבים אסורים. ריקודים אלה אסורים גם אם אין מגע פיזי בין הרוקדים והרוקדות. המבטים גוררים אחריהם הרהורים והם גם פוגעים במעמדן של הבנות, בשל הפיכתן למוצג, לחפץ, שמתפעלים מהחיצוניות שלו ולא מהתוכן הפנימי.

שני כיוונים אלו - שמירת כבוד האישה והחשש מהרהורים, מובאים במקורות הבאים כבסיס לאיסור ריקודים מעורבים גם כשאינם כוללים מגע.

הרב יוסף חיים, בן איש חי, שנה א, פרשת שופטים, סימן יח

ואפילו ריקוד נשים לבדם בפני האנשים אסור, כי תגרה יצר הרע באנשים הרואים, וצווחו כמה רבני האחרונים בדברים כאלה, שאין להם היתר משום שמחת חתן וכלה.

הראי"ה קוק, שו"ת עזרת נהן, סימן ל

על דבר הריקודים (המעורבים), חס מלהזכיר פריצת גדרי תורה הקדושה ודרכי הצניעות והטהרה... הרגש החברתי וכבוד הבנות בישראל מתחזק ומתפאר הוא דווקא עם יסוד חיי הקודש.

ג.5 מניעת הטרדה על רקע מיני

א. החוק למניעת הטרדה מינית

כאמור לעיל, במצבים שבהם חל איסור ייחוד עלולים להתפתח קשרים שאינם ראויים בין איש ואישה. אבל גם במצב רגיל יש להקפיד על ניהול מכובד וצנוע של השיח שבין נשים לגברים.

במדינת ישראל חוקק חוק למניעת הטרדה מינית (התשנ"ח-1998), ובו הוגדר מה מותר ומה אסור בקשרים החברתיים בין איש לאישה. נסכם בקצרה את עיקרי החוק, ולאחר מכן נעיין במקורות הלכה העוסקים בענין זה.

על פי החוק, ההטרדה המינית פוגעת בכבוד האדם, בחירותו, בפרטיותו ובשוויון בין המינים.

למי מתייחס החוק? ההטרדה וההתנכלות יכולות להתבצע על ידי גברים ונשים כאחד ולהיות מופנים לבני שני המינים.

הרב יוסף חיים, ה"בן איש חי" (המאות הי"ט-הכ'). פוסק, מקובל, דרשן ומנהיג בבגדד שבעיראק. חיבר למעלה משמונים ספרים בכל מקצועות התורה. ספרו המפורסם הוא "בן איש חי", ובו פסקי הלכות המבוססים על הקבלה, לפי סדר פרשות השבוע. בספרו שו"ת "רב פעלים" תשובות לשואלים ממקומות רבים בעולם. ספרו "בן יהודע" הוא ביאור לאגדות התלמוד.

המעשים האסורים: הצעות או התייחסות מינית אל אדם שלא מעוניין בכך או תוך ניצול מרות, וכן ביזוי והשפלה על רקע מינו או מיניותו של אדם עלולים להוות הטרדה מינית.

המעשים הבאים אסורים גם אם נעשו באופן חד פעמי: סחיטה באיומים, מעשה מגונה, התייחסות משפילה או מבזה המופנית לאדם ביחס למינו או מיניותו או לנטייתו המינית.

המעשים הבאים אסורים רק כאשר מתקיימות כל הנסיבות הבאות:

התייחסויות המתמקדות במיניות או הצעות חוזרות בעלות אופי מיני. האדם המוטרד הראה למטריד במילים או בהתנהגות שהוא אינו מעוניין, המטריד ממשיך בהתייחסות או בהצעות גם לאחר שאותו אדם הראה שאינו מעוניין. מה לא ייחשב הטרדה מינית? כל סוג של אינטראקציה שאינה מינית, וחיזורים הנעשים ברוח טובה, מתוך הסכמה הדדית ורצון חופשי.

פניות לסיוע: מי שהוטרד או הטרדה יכול לפנות לממונה במקום העבודה על התחום, או להגיש תלונה במשטרה ולתבוע פיצויים.

ב. האיסור להטריד לבייש ולהביך

כל הנאמר בחוק ובתקנון, תקף ונכון גם על פי ההלכה. אלא שעל פי ההלכה אסור להטריד, לבייש ולהביך אדם אחר ולגרום לו אי נוחות, אף שלא בהקשר המיני:

ספר החינוך, מצוה רמ

שהבושת צער גדול לבריות, אין גדול ממנו, ועל כן מנענו האל מלצער בריותיו כל כך.

רבי יהודה החסיד, ספר חסידים [מרגליות] סימן נד

איזו היא רציחה שאינה ניכרת לעינים והעונש גדול מאוד והעבירה קלה וחמורה היא למעלה? הוא הבושה. המבייש פני חבירו ברכים או מצערו בפני מי שמתבייש ומצטער.

על פי ההלכה יש להימנע לחלוטין מהטרדות מיניות, לא רק מפני ההטרדה של האחר או האחרת והפגיעה הנפשית בו או בה, אלא מפני שנדרש מכל איש ומכל אישה להתנהג בכבוד ובצניעות - בסגנון הדיבור, בלבוש, ובכל

הרב יהודה החסיד
(המאה ה"ב), חי ופעל בגרמניה. ספרו המפורסם הוא 'ספר חסידים', הכולל מוסר, מנהג והלכה, ביאורי תפילה ופירושים שונים. הספר מוזכר פעמים רבות אצל ראשוני אשכנז המאוחרים.

ההקשרים שביניהם, ואסור לאיש או לאישה לעשות פעולה שיש בה ביטוי או התגרות מינית כלפי בן המין האחר, גם אם האחר אינו מרגיש מוטרד ואף מביע הסכמה:

מב"ם הלכות איסורי ביאה כא, ב; שולחן ערוך, אבן העזר סימן כא, א

אסור לאדם לקרוץ בידיו וברגליו או לרמוז בעיניו לאחת מן העריות, או לשחוק עמה או להקל ראש ואפילו להריח בשמים שעליה, או להביט ביופיה אסור.

בספר החינוך הוסיף שכבר הנביא ירמיהו הוכיח את העם על מעשים מעין אלו:

ספר החינוך מצוה קפח (שלא להתעדן באחת מכל העריות)

ובענין זה היה מוכיח הנביא אנשי דורו באמרו להם: "אִישׁ אֶל אֵשֶׁת רְעֵהוּ יִצְהָלוּ" (ירמיהו ה, ח), כלומר לפי דרכם, שנראה כאילו אינם מתכוונים לכך, ירמזו לנשי רעיהם רמיזות של ניאוף ומגביהין קולם בענין שישמעו אותן הנשים ויתעורר יצרן אל אהבת הנואף.

הקריאה היא להתרחק ממעשים ומפעולות שיש בהם ביטויים מיניים באופנים רבים ושונים:

ספר החינוך שם [המשך]

ואין באפשר להגיד פרטי הענינים שידע האדם לעשות לקרב אליו דעת האשה. ולכן הזכירו זכרונם לברכה מהם קצת, ובשאר יזהר כל אחד ואחד לשמור עצמו לפי מה שימצא את גופו, כי ה' יראה ללבב.

הרב יצחק בר ששת, הריב"ש, דן במקרה שבו אישה התלוננה ששכן הטריד אותה. לאישה לא היו הוכחות או עדים, והאיש הכחיש את טענותיה לחלוטין. הריב"ש פסק שלא ניתן להעניש את האיש רק על סמך טענות האישה. ובכל זאת על מנת למנוע הטרדות עתידיות, וגם על מנת להרתיע אחרים, הוא הורה לשואלים את ההלכה הבאה:

הרב יצחק בר ששת, שו"ת הריב"ש סימן רסה

אבל כדי להפרישם מאיסור, ראוי לצוות עליו בכח נידוי, לכל ידבר עמה מטוב ועד רע, וכן שלא ידורו בשכונה אחת. וכן אם מוחזק בעיניכם בחשוד על

רבי יצחק בר ששת

פרפת, הריב"ש (המאה י"ד), נולד בברצלונה ונאלץ לברוח לאלגיר בעקבות פרעות שהיו כנגד היהודים. שימש כרב וכאב בית דין בעיר אלגיר. מאות מפסקיו משמשים מקור לפסקי השולחן ערוך של רבי יוסף קארו.

העריות, אף אם אין עדים בדבר ראוי לגעור בו בנזיפה, ולאיים עליו שאם לא יתנהג כשורה, שתבדילוהו מכם לרעה ושתדחוהו בשתי ידיים [יחרימו אותו].

ג. שיח נקי ומכבד בין אנשים לנשים

השיח בין בני אדם, ובאופן ממוקד יותר בין אנשים לנשים, צריך להיות נקי וענייני, חיובי ומכבד, וללא רמיזות או הצקות בתחום המיני. באמצעות הדיבור, וכך גם באמצעות הכתיבה (ברשתות החברתיות וכד') או באמצעות תנועות גוף אחרות, אנו מגלים וחושפים את מה שבתוכנו: את ההרגשות, המחשבות, המקום הרוחני והתרבותי שבו אנו נמצאים, את שיעור הקומה האישי שלנו. דרך העולם הוא שבני אדם רוצים בקשר חברתי עם אחרים, ועל כן הקשר בין כולם צריך להיות טוב ואיכותי ולא משפיל ופוגעני. אשר על כן הזהירה התורה שלא לקלל, שלא להעליב, שלא לרכל ושלא לדבר לשון הרע ועוד פעולות הקשורות לפה. אסור לנבל את הפה, יש לשמור על "דיבור נקי". האזהרה בתורה על "דיבור נקי" נאמרה בהקשר של שירות צבאי:

ויקרא רבה פרשה כד, ז

"כִּי תֵצֵא מִחַנֵּה עַל אִיבֵיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רָע... כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְתִלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ לְהַצִּילֵךְ וְלִתֵּת אִיבֵיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֲרֹת דְּבַר וְשָׁב מֵאֲחֻרְיֶךָ" (דברים כג, י-טו).

"וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֲרֹת דְּבַר" - ערות דיבור. רב שמואל בר נחמן אמר: זה ניבול פה.

בעת מלחמה יש יותר חשש להתרופפות מוסרית וערכית, ועל כן האזהרה המיוחדת נאמרה בהקשר זה. אך האזהרות הללו נכונות ותקפות בכל מצב שהוא, גם בחיי שגרה: במקומות עבודה, מסגרות לימודיות, צבא, שירות לאומי, תנועת נוער וכדומה, וגם כשאין היכרות מוקדמת בין הצדדים. "והיה מחניך קדוש" היא קריאה לכל מקום שבו נמצאים אנשים רבים ביחד - מאותו מין ובפרט בין שני המינים, ששם הנושא עדין ורגיש יותר, והמדרון חלקלק. ניבול פה הוא רדידות אישית, פגיעה במהותו של האדם - כח הדיבור שלו.

הרב יהודה ליוואי, מהר"ל, חידושי אגדות, שבת לג ע"א

כי חטא נבול פה הוא שחוטא בדבר אשר הוא צורת האדם, במה שהאדם חי מדבר, והוא מנבל פה אשר נחשב צורת האדם.

ד. התנהלות ראויה במסגרת מעורבת - נשים וגברים

כשמציבים גדרות ומחיצות ברורים להתנהלות של נשים וגברים, מקבלים אורחות החיים תוכן ומשמעות אחרת, ערכית וגבוהה יותר. כדי שלא יהיה מתח מיני בין נשים וגברים, ובמיוחד כאלה שנמצאים ביחד במשך שעות רבות (מסגרות לימודיות, מקומות עבודה, ועוד), יש לקיים את ההלכות הבאות: דיבור מכובד וענייני (וכן כתיבה); הימנעות מצחוק וקלות ראש משותפת; הימנעות מתנועות גוף שיש בהן רמיזה מינית; הימנעות מחיבוק ונישוק וכל נגיעה גופנית אחרת, כולל נתינת יד; הימנעות מהסתכלות באיברי גוף חשופים או בולטים לשם הנאה; לכבד את האחר, לא לפגוע בו, לא להשפיל ולא להטריד אותו. ההטרדה היא לא בהכרח בדיבורים, הטרדה יכולה להיות במבט, וגם במעשה. חמור עוד יותר אם אדם מנצל את מעמדו בהיותו בדרגה ובמשרה גבוהה יותר, על מנת להטריד ולפגוע במי שתחת מרותו. זו היא התנהגות שפלה, אגואיסטית וגסה.

הרב יעקב אריאל עסק בהתנהלות במקומות עבודה ובהימנעות מקלות ראש משותפת, וכך הורה:

הרב יעקב אריאל, שו"ת באהלה של תורה, חלק ה סימן ט

צריך להקפיד אפוא מלבד על צניעות הלבוש, שהיחסים בין גברים לנשים במקומות אלו יהיו ענייניים ולא יתפתחו ליחסים אישיים... פעמים רבות מטעם מקומות העבודה יוצאים לבילוי בצורה משותפת, ובמקרים כאלו הגבולות הם מאד דקים (בלי להתייחס לתוכן של הבילוי שהוא לפעמים בעייתי ביותר). כל עוד מדובר על בילוי או נופש עם בני הזוג הדבר מותר, כיון שכל אחד ואחת נמצאת עם בן זוגה. אך כאשר מדובר ביציאה לטיול ולמסעדה וכדומה, והעובדים נפגשים שם בגפם ללא בן זוגם הדבר בעייתי ביותר, כיון שבמצבים אלו קרוב לוודאי שתיווצר אווירה שאינה מתאימה ליחסים שבין גברים לנשים. המלצתי לעובדים הרוצים להתרחק מהכיעור והזדמנה לו להימנע מלהשתתף באירועים אלו אלא אם כן יש הכרח לכך, כגון פרידה מעובד, קבלת פנים נחוצה וכד'.

מטרת ההלכות הללו היא לקיים אורחות חיים בין נשים לגברים ברמה איכותית גבוהה ורצינית, ולהכניס בהם ממד של קדושה:

מדרש רבה, ויקרא, פרק כד, ו

שכל מקום שאתה מוצא בו גדר ערווה, אתה מוצא קדושה.

הרב יעקב אריאל,
לשעבר רב העיר
רמת גן. נשיא הישיבה
הגבוהה ברמת גן.
תלמידים של הרב
"הנזיר" והרב אברהם
שפירא, שימש בעבר
רב המושב כפר מימון
וראש ישיבת ימית
(לצד אחיו הרב ישראל
אריאל, מייסד הישיבה)
ובהמשך בנווה דקלים
(לאחר פינוי סיני).
ממנהיגי הציונות
הדתית. חיבר סדרת
ספרי שו"ת "באהלה של
תורה" (שישה כרכים),
ופרסם מאמרים רבים.

ג.6 על גבורה ועל התשובה

ההתמודדות עם מראות אסורים ועם כל האיסורים הכרוכים בקשרים שבין אנשים לנשים היא קשה ומאתגרת מאד. הרמב"ם סיים את הלכות איסורי ביאה בתיאור הקשיים הגדולים הללו ובדרכים להתמודד עמם:

רמב"ם הלכות איסורי ביאה פרק כב, הלכות יח-כב

אין לך דבר בכל התורה כולה שהוא קשה לרוב העם לפרוש אלא מן העריות והביאות האסורות... ואמרו חכמים: גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהן פרוצין בעריות וביאות אסורות.

...לפיכך ראוי לו לאדם לכופף יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מהן, ויזהר מן הייחוד שהוא הגורם הגדול. גדולי החכמים היו אומרים לתלמידיהם: הזהרו בי מפני בתי הזהרו בי מפני כלתי, כדי ללמד לתלמידיהם שלא יתביישו מדבר זה ויתרחקו מן הייחוד. וכן ינהוג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים שאלו גורמין גדולים והם מעלות של עריות, ולא ישב בלא אשה שמנהג זה גורם לטהרה יתירה. גדולה מכל זאת אמרו: יפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר "אֵילַת אֶהְבִּים וְיַעֲלֶת חַן דְּדָדִיָּה יִרְאֶה כְּכֹל עֵת בְּאַהֲבָתָה תִּשְׁגָּה תִּמְיֵד" (משלי ה, יט).

נדרשים כוחות גדולים והשקעה גדולה על מנת להתמודד עם איסורי עריות. כשהמחשבות והאנרגיות מופנות לעשייה חיובית, לחיים ערכיים מוסריים ולשאיפות רוחניות אזי אפשר להתגבר. על פי הראי"ה קוק, זו משמעותה של הברכה "אוזר ישראל בגבורה" שאנו אומרים בברכות השחר:

הראי"ה קוק, "אוזר ישראל בגבורה", עולת ראייה, עמ' עה

גבורה מיוחדת היא גבורתם של ישראל. גבורה המצטיינת לא בכיבושים שמכבשים את אחרים, מכניעים אותם או מאבדים אותם, אלא גבורה שבעיקרה היא קשורה בכיבוש שהאדם כובש את עצמו, גבורת הנשמה האלוקית, הרוח האצילי של האדם, שמכבש את הגוף הבהמי ואת תאוותיו הגסות והסוערות, גבורת ארך אפיים הטוב מגיבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר.

זאת היא הגבורה האזורה לישראל, הנאותה ליסוד המוסר הטהור והרמת ערכו של האדם ביתרונו מן הבהמה... שיהיו הכוחות המטים את האדם לצדו הבהמי מושפעים להיות טהורים ומשועבדים לגבורת הלב המתמלא עוז טוהר ורגש מלא קודש בשאיפה עליונה לגבורה של מעלה.

אמנם לעתים יש כישלונות, אבל אסור ליפול ולהיכנע.

הרב נחמן מברסלב, משיבת נפש, מהדורא בתרא אות צה

בתחילה היצר הרע מחטיא את האדם על ידי שְׁקרו שמטעה אותו בכמה מיני הטעות, ואחר כך שבא על דעתו לשוב הוא מחליש דעתו, ומכניס בליבו שכבר נסתלק ה' יתברך ממנו והוא רחוק כל כך עד שכבר אי אפשר לשוב. ובאמת היא להפך, כי מלכותו בכל משלה... השוכן איתם בכל טומאתם... וזה עיקר דרך התשובה לידע שה' יתברך עדיין עם כל אחד ואחד... וכל זמן שאדם מכניס זאת בליבו באמת אזי באמת יש לו תקווה כל ימי חייו לזכות לדרך התשובה באמת... ואפילו אם נפל כמו שנפל רחמנא ליצלן, אף על פי כן ה' איתו ועמו ואצלו וסמוך לו.

היצרים מושכים את האדם למטה. המאבק הוא קשה ומתמיד, ולפעמים מתקשים לנצח. אך לכוח חזק זה יש גם כוח מתנגד, שיכול למשוך את האדם חזרה למעלה בעוצמות חזקות פי כמה - התשובה.

יש מצווה לחזור בתשובה. להכיר בעובדה שהייתה נפילה ולהתמודד עמה. להתחרט בלב שלם על מה שהיה, ולהתאמץ להתגבר. לאסוף עוד כוחות ולהפוך לברייה חדשה נקייה וטהורה.

הרב יצחק הוטנר, פחד יצחק, אגרות וכתבים עמ' ריז-ריט

...רעה חולה היא אצלנו, שכאשר מתעסקים אנו בצדדי השלימות של גדולינו, הננו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלימות שלהם, בשעה שאנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם. הכל משוחחים, מתפעלים ומרימים על נס את טהרת הלשון של החפץ-חיים זצ"ל, אבל מי יודע מן כל המלחמות, המאבקים, המכשולים, הנפילות, והנסיגות לאחור שמצא החפץ חיים בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע, משל אחד מני אלף. ודי לנבון שכמותך לדון מן הפרט אל הכלל.

הרב נחמן מברסלב,

רבי נחמן

(המאות הי"ח-הי"ט),

מייסד חסידות

ברסלב. הדגיש את

הערך של התפילה,

ההתבודדות, האמונה

התמימה והפשוטה,

השמחה וההתנגדות

לייאוש ולעצב.

מספריו (שנכתבו על

ידי תלמידו): "ליקוטי

מוהר"ן", "סיפורי

מעשיות" ו"ליקוטי

עצות". אף שבזמנו רבים

התנגדו לשיטתו, היום

היא נפוצה ביותר ורבים

לומדים מכתביו.

הרב יצחק הוטנר

(נפטר בשנת תשמ"א),

ראש ישיבת 'רבנו

חיים ברלין', בברוקלין;

באחרית ימיו, התגורר

בירושלים. כתב סדרת

ספרים בשם "פחד יצחק",

דרשות ורעיונות בהגות

ואמונה.

התוצאה מזה היא כשנער בעל רוח, בעל שאיפה, בעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים, נפילות, ירידות, הרי הוא דומה בעיניו כבלתי "שתול בבית השם" (ע"פ תהילים צב, יד). שלפי דמיונות של נער זה להיות שתול בבית השם, פירושו הוא לשבת בשלות הנפש על נאות דשא של מי מנוחות וליהנות מיצרו הטוב כדרך שצדיקים נהנים מזיו השכינה שעטרותיהם בראשיהם במסיבת גן-עדן. ולאידך גיסא (ולצד שני), לא להיות מורגז מסערת היצר.

אבל דע לך, חביבי, ששורש נשמתך הוא לא השלוח של היצר-הטוב, אלא דוקא מלחמתו של היצר-הטוב. ומכתבך היקר הנלבב מעיד כמאה עדים כי אכן לוחם נאמן אתה בצבאותיו של היצר-הטוב. כמו שאומרים: 'הפסד את הקרב, אבל תנצח המלחמה'. בודאי שהנך נכשל ועומד להיות נכשל (אין בזה משום פתיחת פה לשטן) ובכמה מערכות תפול שדוד. אבל אני מבטיח לך שלאחר הפסד כל המערכות תצא מן המלחמה כשִׁזְר הנצחון על ראשך, והטרף החד מפרפר בין שיניך. החכם מכל אדם אמר "כִּי שֶׁבַע יְפֹל צִדִּיק וְקָם" (משלי כד, טז), והטפשים חושבים כי כונתו בדרך רבותא: אף על פי ששבע יפול צדיק מכל מקום הוא קם. אבל החכמים יודעים היטב שהכונה היא שמהות הקימה של הצדיק היא דרך ה"שבע נפילות" שלו. "וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" (בראשית א, לא). "טוב" זה יצר טוב. "מאד" זה יצר הרע. אהובי, הנני לוחץ אותך אל לבבי, ולוחש באזניך, כי אילו היה מכתבך מספר לי אודות המצוות ומעשים טובים שלך הייתי אומר כי זהו מכתב טוב. עכשו שמכתבך מספר על דבר ירידות ונפילות ומכשולים, הנני אומר שקבלתי מכתב טוב מאד. רוחך סוערת לקראת השאיפה להיות גדול. בבקשה ממך אל תצייר לעצמך גדולים שהם ויצרם הטוב בבחינת חד הוא. לעומת זאת צייר בנפשך גדלותם של גדולי עולם באותיות של מלחמה נוראה על כל הנטיות השפלות והנמוכות. ובזמן שהנך מרגיש בקרבך סערת היצר, דע לך שבזה הנך מתדמה אל הגדולים הרבה יותר מאשר בשעה שאתה נמצא במנוחה שלימה שאתה רוצה בה. דוקא באותם המקומות שהנך מוצא בעצמך הירידות הכי מרובות, דוקא באותם המקומות עומד הנך להיות כלי להצטיינות של כבוד שמים...

בהשתתפות בסבלך,
בבטחון בנצחונך,
בתפלה להצלחתך,
יצחק הוטנר

הרב אלישע אבינר,
ראש הכולל בישיבת
ההסדר 'ברכת משה'
במעלה אדומים, ורב
קהילה בשכונת מצפה
נבו. למד בישיבת מרכז
הרב. מנהל "לב אבות"
אתר וקו טלפון שנועד
לייעץ להורים ולנערים
ונערות בעניני חינוך.
כתב מאמרים רבים וכן
ספרים בנושאי חינוך.

שאלה: נכשלתי. נפלתי בחטא ואינני מצליח לצאת ממנו. כל מאמצי לחזור לעצמי עולים בתוהו. אני מנסה, משתדל, מתאמץ, ושוב נופל. אין מוצא. אני מיואש. למה ה' אינו עוזר לי, מה הוא רוצה ממני?! מאז שהחטא התלבש עלי, אינני מכיר את עצמי ואינני יודע מי אני - דתי או חילוני, מאמין או כופר? אני מסובך עם עצמי. אני בונה אידיאולוגיות שלמות כדי לתרץ את עצמי, ואחר כך מתבייש מהמחשבות הרעות הללו. כיצד יוצאים מזה?

תשובה: המלחמה עם היצר היא קשה. לא תמיד אנו יוצאים ממנה מנצחים, לא תמיד ידינו על העליונה. "אִין צַדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחַטָּא". אבל איננו מרימים ידיים. אנחנו מתייחסים לנפילות כתבוסות זמניות וממשיכים להיאבק עם היצר ללא הפוגה. כל עוד אדם מתייסר על נפילותיו, כואב ומתבייש, סימן הוא שנפשו לא לקתה לגמרי. נותרה בה בריאות ומקוננות בה אמונה גדולה בה' ושאיפה לטהרה לקדושה. חז"ל (יומא פ, ב) אומרים: "כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, נעשית לו כהיתר". אשריך שהעבירה לא נעשתה אצלך כהיתר אלא נותרה בעיניך 'עבירה' הגורמת לך בושה פנימית ורצון להסתלק ממנה.

אתה שואף לטוב אבל עדיין אוחז ברע. טבעי הוא שמצב זה יוצר אצלך בלבול, בלבול בזהות. קרע פנימי. אין שלוה לנפש אלא כאשר קיימת הרמוניה בין כל חלקיה וכוחותיה. כאשר הטוב והרע נאבקים בתוך האדם, הוא חש שכל עולמו מתנדנד.

יש המבקשים להימלט מהמתח הפנימי הזה על ידי שקיעה גמורה ברע, ובלבד שיזכו ל"השלמה פנימית" בין חלקי אישיותם. כך נהגו עמים רבים במהלך תולדות האנושות, שהשתיקו את קולות המוסר והמצפון שבקעו מתוך נפשם על ידי התמכרות לטומאה, על ידי כניעה מלאה לרשעות וצלילה לעומק החטא (אורות, עמ' קמא). כך גם קורה שנערים אשר נכשלו בעבירה ואינם מסוגלים לשאת בתוכם את הקרע הפנימי שבאישיותם, בוחרים בבת אחת להשליך מעליהם את כל התורה כדי להיות "עקביים" וכדי להרגיש אחידות נפשית. הסתירה הפנימית מטריפה את דעתם, לכן הם צוללים בעובי החטא, מחליפים זהות, מאמצים מראה חיצוני שונה (לבוש, שער), על מנת לסלק את עצמם מהמאבקים הפנימיים. הם סבורים שהם פתרו בכך את הבעיה והשתחררו מהעימות הפנימי הטורדני. אבל הם טועים. השאיפה לקדושה המקוננת בנפשם לא נמחקה כליל, היא עתידה להתעורר. היא לא תיתן להם

מנוח ותאלץ אותם לשוב לשדה המאבק ולשנות את דרכם פעם נוספת. אבל, הפעם, לא בכיוון של ירידה אלא בכיוון של עלייה.

הבט סביבך, כמה וכמה נערים ונערות שנפלו לתחתית הסולם, ושוב טיפסו בחזרה למעלה למעלה!

...קשה להימצא באמצע התהליך, בעת הטיפוס על ההר הגבוה. מטפסים ועולים קדימה, ולפתע מחליקים ונופלים אחורה. אל יאוש. אל תתייאש מעצמך ואל תתייאש מהשגת היעד. שבע ייפול צדיק וקם. אל תתייחס אל עצמך כרשע או ככופר, חס וחלילה, אלא כצדיק שנפל ומנסה לקום.

בכל הקשור לנסיגות, אין שוויון בין בני אדם. יש מי שנופלים בחלקו יותר נסיגות, יש אפילו מי שעליו נאמר: "כל הגדול מחבירו, יצרו גדול הימנו" (סוכה נב, א). יש מי שהוטלו עליו משימות קשות במיוחד, יש מי שאין נותנים לו לנוח רגע אחד בחייו אלא יצרו "מתגבר עליו בכל יום" (שם), ויש מי שנאלץ להתמודד עם הרבה נפילות אישיות.

"קוּה אֶל ה' הַזֶּקֶן וַיֵּאמָר לְבָרָךְ וְקוּה אֶל ה'" (תהילים כז יד). קברניט איננו נוטש את ספינתו בעת שהגלים סוערים. הוא חותר בהתמדה אל החוף. "קוה אל ה'... וקוה אל ה'". הוא מנסה ושוב מנסה.

"אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה - יחזור ויתפלל, שנאמר: 'קוּה אֶל ה' הַזֶּקֶן וַיֵּאמָר לְבָרָךְ וְקוּה אֶל ה'" (ברכות לב, ב).

"הוי מתפלל וחוזר ומתפלל, ויש שעה שיתנו לך". "קוּה אֶל ה' הַזֶּקֶן וַיֵּאמָר לְבָרָךְ וְקוּה אֶל ה'" (דברים רבה, ב).

